

TABIIY SEMANTIK METATILGA OID TAXMINLAR VA YONDASHUVLAR

Xolbekova Nargiza Zoxidjonovna

Farg'ona davlat universiteti

mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya O'nlab empirik tadqiqotlar tomonidan qo'llab-quvvatlangan TSM yondashuvining asosiy e'tiqodi shundan iboratki, ma'no fonetika va fonologiyadan tashqari ko'pgina lingvistik hodisalarni chuqur va tushuntirishli tavsiflashning kalitidir.. Ma'no ham til bilan bilish, til bilan madaniyat o'rtasidagi bog'lovchidir.

Kalit so'zlar: *lingvopoetika, cognitive metatil, metallingvistik funktsiya, kundalik metatil, lingvistik metatil.*

Oddiy tildagi so'zlarning sodda ma'nolariga asoslanib ma'no ifodalash yondashuvining afzalliklarini quyidagicha sanab o'tish mumkin. Birinchidan, har qanday vakillik tizimi ilgari ma'lum bo'lgan ba'zi bir tizim nuqtayi nazaridan talqin qilinishi kerak va tilning barcha foydalanuvchilari tomonidan umumiy bo'lgan yagona tizim tabiiy tilning o'zi bo'lganligi sababli, semantik tasvir tizimini tabiiy tilga yaqin tutish mantiqiydir. Ikkinchidan, aniq va foydalanish mumkin bo'lgan semantik tasavvurlar farazlarni bashorat qilish va sinovdan o'tkazish imkoniyatini oshiradi. Boshqa semantik tahlil tizimlarining aksariyati tavsiflovchi atamalarning noaniqligi va sun'iyliги bilan to'sqinlik qiladi. Uchinchidan, tizim oddiy til foydalanuvchilarining kognitiv voqeligini ifodalash uchun mo'ljallangan, shuning uchun ma'nosi til foydalanuvchilarining o'zlari uchun mutlaqo noaniq bo'lgan belgilardan foydalanish muammoli bo'lar edi.(1)

TSM yondashuvida ma'noni ifodalashning rasmiy usuli semantik tushuntirishdir. Bu reduktiv parafraza, boshqacha qilib aytganda semantikani meta tilida aytishga urinishdir. Fikrimizga ko'ra, TSM so'zning qat'iy ma'nosida parafrazadan foydalanadigan yagona

yondashuvdir. (2) Ko'pgina tizimlar ma'noni parchalanish nuqtayi nazaridan tasvirlashga intiladi, lekin parchalanish yoki parchalanmaslik, parafrazlash va tavsiflash o'rtasida katta farq bor. Bir tomondan, qayta hikoya qilish ekspert tilshunos, logistik va hokazolarning murakkab nuqtayi nazarini emas, balki ichki nuqtayi nazarni (ba'zida sodda birinchi shaxs nuqtayi nazari bilan) egallashga harakat qiladi. Xuddi shunday, qayta hikoya qilish ham suhbatdoshlar uchun aniq va tushunarli atamalarni shakllantirishni talab qiladi. TSM talqinining ona tilida so'zlashuvchilar uchun aniqligi metatil va tavsiflangan til o'rtasidagi yaqin bog'liqlik farazlarni yaratish va sinab ko'rishni osonlashtiradi.

TSM yondashuvining o'ziga xos jihati shundaki, u grammatik tavsifning metaterminologiyasiga katta e'tibor beradi, xususan, agent, qo'shimcha, sabab ergash gap, nisbiy gap kabi grammatik atamalarning ma'nolari va operatsion mezonlari bo'yicha aniqroq va ko'proq konsensusga erishish zaruratidir. (3) TSM yondashuvi har bir bunday atama uchun ushbu turdagi konstruktsiyalarni tillararo identifikatsiyalash uchun standart sifatida ishlatilishi mumkin bo'lgan semantik prototipni aniqlashga intiladi, shu tariqa lingvistik tipologiya amaliyoti semantik jihatdan "to'g'rilanishi" mumkin. (4)

Xulosa. Bir til ichida TSM tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, har qanday grammatik qurilish polisemik bo'lishi mumkin, ya'ni. "prototip qo'shuv kengaytma" tuzilmasi bilan o'zaro bog'liq bo'lgan leksik va grammatik konstruktsiyalar oilasini ifodalaydi.

Ko'p tilshunoslar oddiy so'zlarning kichik, standartlashtirilgan to'plamida oddiy tilda ifodalash evristik ahamiyatga ega degan fikirlarni bildirishadi. (5)

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Arutyunova N.D. Tilning sodda surati haqida sodda mulohazalar // Til haqida til. M.: Rus madaniyati tillari, 2000. S. 7 19.
2. Rojdestvenskiy Yu.V.. Umumiy filologiya. M.: Yangi ming yillik, 1996.
3. Romashko S.A. Eski Ahddagi til va nutq//Til haqida til. M.: Rus madaniyati tillari, 2000. S. 543 557.

5. Cassirer E. Die Sprache und der Aufbau der Gegenstandswelt//Kassirer E. Symbol, Technik, Sprache. Gamburg: Meiner, [1932] 1985.
6. Gauger HM Wort und Sprache. Tübingen: Niemeyer, 1970 yil.
7. Jurayeva N, R Sultanov, S Abdullayeva, V Rakhimjonova. Systematization of word combinations in the uzbek language. World, 2020.
8. Juraeva, N. G. (2021). Observation of the poetic unity of the verse in the poetry of Muhammad Riza Ogahi. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 7(4), 293-302.
9. Xujaev, M. (2020). Mahmudkhuja Behbudiy as a leader of jadid reforms. *The Light of Islam*, 3, 39-47.
10. D Lutfullayeva, M Saparniyazova, R Davlatova. O ‘zbek tilida nom yaratishning lingvistik-me’yoriy asoslari. - Toshkent: Malik Print CO, 2022.
11. Mirzaevich, G. I. (2026). Ethnic Stereotypes in the Phraseologisms of the Uzbek, Kazakh and Karakalpak Languages. *Asian Journal of Arts and Culture*, 26(1), e23-e23.
11. Saparniyazova, M., & Sabirova, M. (2023). National and Cultural Features of Creating a Name (Naming) in the Language. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(12), e2378-e2378.